

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 77 Nisan 2021 & Volume: 14 Issue: 77 April 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

PIERRE BOURDIEU VE SOSYOLOJİDE BİLİMSEL DÜŞÜNÜMSELLİK ÜZERİNE ON PIERRE BOURDIEU AND SCIENTIFIC REFLEXIVITY IN SOCIOLOGY

Pelin ÖNDER EROL*
Zeynep Gizem ESKİCİ**

Öz

Çağdaş toplum bilim kuramcılarında olan Pierre Bourdieu, sosyal bilimlerin, özellikle de sosyolojinin belli başlı açmazlarına çözümler önermiş olması bakımından önemli bir figürdür. Bu açmazlar arasında ilk olarak sosyolojideki düalist gelenek içerisindeki yapı ile eyleyen, nesnellik ile öznellik ve teori ile pratik arasında konumlanan her türlü ikiliğin mevcudiyetine ilişkin kriz yer almaktadır. Bourdieu bu ikiliğin aşılması gereken bir kriz olduğuna vurgu yapar. İkinci olarak ise eyleyeni sahip olduğu habitus nedeniyle sınırlandırıldığı alanı içerisindeki döngüden kurtarmak gerektiğine vurgu yapar. Üçüncü olarak, sosyoloğun toplumsal olaylara sağduyu bilgisiyle ya da doksa olarak yaklaşmasını önlemek adına “düşünümSELLİĞİ” bir reçete olarak sunması yer almaktadır.

Bu çalışma, Bourdieu’nun disipline katkı sunmuş olduğu, adı geçen krizlere ilişkin çözümlerinden biri olan “düşünümSELLİK TEZİ” üzerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda düşünümSELLİK, yöntembilimsel açıdan ele alınacak ve sosyal araştırmacının doksalardan kurtulduğu veya en azından epistemolojik ihtiyatı elden bırakmadığı düşünümSEL bir bilim fikrinin önemi vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bourdieu, Bilimsel DüşünümSELLİK, Doksa, Bilimsel Alan.

Abstract

Pierre Bourdieu, one of the contemporary theorists in sociology, is a figure in that he has suggested solutions to certain dilemmas of sociology. Firstly, among these dilemmas, it is the one which refers to a crisis of dualisms between structure and agent, objectivity and subjectivity and, theory and praxis within dualist tradition of sociology. He argues that this duality is a crisis that must be overcome. Secondly, it is obliged to emancipate the agent from vicious circle in the field which is confined by habitus. Thirdly, he prescribes “reflexivity” for sociologist in order to avoid approaching social facts through the knowledge produced by common sense or doxa.

This study focuses on the reflexivity argument which is a contribution of Bourdieu and is one of his solutions to the aforementioned crises. In this context, reflexivity will be discussed methodologically and an idea of reflexive science in which the researcher relives from doxas or at least in which the researcher urges epistemological vigilance.

Keywords: Bourdieu, Scientific Reflexivity, Doxa, Scientific Field.

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ORCID: 0000-0003-3660-4618

** Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID: 0000-0002-0913-7746

Giriş

Pierre Bourdieu'nun düşünümsellik fikri, hem ontolojik hem epistemolojik temelde kendisine yer bulmuştur. Bu çalışmada, özellikle epistemolojik tarafına odaklanılacak olursa da düşünümsellik fikrinin mikro düzeyde eyleyenlere bir açılım yaratabilme potansiyeli bakımından da ele alınması mümkündür. Yöntembilimsel açıdan klasik sosyolojiden beri süregiden öznellik ve nesnellik tartışmasının odağına ışık tutan düşünümsellik ilkesinin epistemolojik tarafı bu çalışmanın temelini oluşturacaktır. Bu bağlamda Bourdieu'daki anahtar kavramlardan biri olan "habitus" nosyonu anlamlıdır. Ancak Bourdieu ve Wacquant'ın (2003, 80-81) da belirttikleri gibi habitusu Bourdieu'nun diğer anahtar kavramları olan alan ve sermayeden bağlantısız okumak mümkün değildir. Nitekim habitus, bir kişinin sahip olduğu güncel olarak kullanılabilen kaynaklar ve güçler kümesi olarak yeniden tanımladığı sermayenin farklı türlerinden oluşurken; alan ise ancak kavramsal ve yapısal olarak sermaye biçimleri ve habitus kavramları üzerinden çözümlenebilir.

"Bourdieu'ye göre alan, varlığını sürdürebilmek için habitusu şekillendirir. Çünkü habitus, toplum içindeki bireyselliği, kimlikleri, nesneliği, sosyal ve kolektif olanı gösteren, sosyalize olmuş gerçeklerdir." (Güzel, 2016, 93). Alan tanımlamasıyla şeyleşmiş tarihselliğe, öznenin içselleştirici sistemlerinden bahsedilmektedir. Bu kavram sayesinde Bourdieu, öznel ve etkileşimci yaklaşımların bilimsel pratiği yönlendiren nesnel ilişki yapılarına dikkat çekiyor oluşunu ve yapısalcılığın katı kurallarını eleştirir. Bourdieu, bilimsel alanın tıpkı diğer alanlar gibi yapılaşmış bir alan olarak kabul edilebileceğini söyler. Bilimsel pratiği yönlendiren yapıyı, alan fikri vurgulamaktadır.

"Toplumsal simyanın temel işlemi, herhangi bir tür sermayenin, sahibinin doğasında temellenen meşru mülkiyet olarak simgesel sermayeye dönüştürülmesi, bir emek biçimi, gözle görülür bir zaman, para ve enerji harcamasını gerektirir; bu, dağıtımın kabul görmesini sağlamak için gerekli bir yeniden dağıtımdır" (Bourdieu, [1978] 2014, 202). Onun düşüncesine göre, sermayenin üç boyutu sınıf farklılıklarına ve sosyal avantajlara kaynaklık etmektedir. Buna göre ekonomik sermaye, "neye sahipsin?"; kültürel sermaye, "ne biliyorsun?"; sosyal sermaye ise, "kimleri tanıyorsun?" sorusuna yanıt verir. Tanımlamış olduğu sınıflar, bu soruların cevabı niteliğinde oluşur.

Habitus ise "algı, beğeni ve eylem şeması sistemleri", (Bourdieu & Wacquant, 2003, 117), "somutlaşmış, bedene dönüşmüş olan toplumsallık"tır (age, 119). "Sosyalleşme deneyimlerine bağlı olarak toplumsal yapıların düşünme, algılama biçimlerinin bedensel bir yatkınlık sistemine dönüşmesidir" (Etil & Demir, 2014, 339). Sosyalizasyon döneminde edinilen eğilimler, insanların yaşam koşullarında radikal bir değişiklik olmadığı sürece değişmezler, aynı zamanda yeni kuşaklara aktarılabilir olmaları nedeniyle homojen hayat tarzlarının ortaya çıkmasına yol açarlar (Jourdain & Naulin, 2020, 42-43). "Habitus fikri bilimsel pratiği, mantığın ve deneysel yöntemin normlarına uygun davranan bir bilinç üzerine kurmaz, bunun yerine sorunlarla başa çıkmanın bir pratik sezgisi bağlamında 'zanaat' üzerine kurar" (Etil & Demir, 2014, 339-340).

"Toplumsal eyleyenler, kendilerini belirleyen durumu, toplumsal ve tarihsel olarak inşa edilmiş algı ve beğeni kategorileri aracılığıyla etkin olarak belirler. Toplumsal eyleyicilerin, ancak kendilerini belirledikleri ölçüde belirlendikleri bile söylenebilir; ama bu (öz)belirlenimin ilkesini oluşturan algı ve beğeni kategorilerinin kendileri de, büyük ölçüde inşa edildikleri iktisadi ve toplumsal koşullar tarafından belirlenir" (Bourdieu & Wacquant, 2003, 128).

Habitus, bu anlamda hem iktisadi ve toplumsal koşulların sonucu hem de onları yeniden, belki de toplumsal bağlama koşul olarak daha da pekiştirerek üretendir. Ancak Bourdieu, her ne kadar kuşaklararası aktarılabilir olsa da habitusun bir kader olmadığını, tarihini ürünü olduğu için sürekli olarak yeni deneyimlerle karşı karşıya gelen ve durmaksızın onlardan etkilenen dayanıklı bir yatkınlıklar sistemi olduğundan bahseder. Ancak istatistiksel olarak insanların çoğunun başlangıçta habituslarını şekillendiren durumlara uygun durumlarla karşılaşmaya, yani yatkınlıklarını pekiştirecek deneyimler yaşamaya mahkûm olduklarını da ekler (Bourdieu & Wacquant, 2003, 125-126). Dolayısıyla

ona göre eyleyici için bu kısır döngü dışına çıkmak ancak düşünümsellik, yani eyleyenin eylemi üzerine düşünmesi ile mümkün olur.

“Habitusun ilk eğilimini kontrol etmek zordur, ama durumun üzerimizde sahip olduğu gücün bir kısmını verenin kendimiz olduğumu bize öğreten düşünümsel çözümleme, durumu algılamamızı, dolayısıyla tepkimizi değiştirmeye çalışmamızı mümkün kılar. Konum ile yakınlıklar arasındaki doğrudan suç ortaklığı ilişkisi aracılığıyla işlev gören belirlenimlerden bazılarını belli bir noktaya kadar hâkim olmamızı sağlar” (Bourdieu & Wacquant, 2003, 129).

Mikro düzeyde bireye kurtuluş imkânı tanıyabilecek olan ontolojik düşünümsellik, aynı zamanda bilimin kendisine de hizmet etmektedir. Bilimsel düşünümsellik olarak da adlandırabileceğimiz bu epistemolojik duruş, doksadan arınmış, toplumsal ortak fikirlere eleştirel yaklaşan bir bilim anlayışına işaret eder. Maton (2003, 61), epistemolojik düşünümsellik kavramının, öznel üstü etkileri aşmak için sosyal olmayan bir temel ile üstesinden gelmeyi amaçlanan sorunların yeniden üretildiğini iddia eder. Ona göre (age, 63) doğru bir epistemolojik düşünümselliğe ulaşmak için, çalışmanın nesnesi ile var olan bilgi arasındaki ilişkiye odaklanılması gerekir. Bireyci olmaktan çok, kolektif; narsisist bir tutumdan ziyade epistemolojik olan düşünümsel bir anlayış daha sosyolojiktir.

Anahtar kavramlarını disipline sunarken düşünümselliği yöntem olarak belirlemiş olan Bourdieu için düşünümsellik, bilimsel tutkuyu daha gerçekçi kılmak, toplumsal dünyaya dair bilgiyi ilerletmek ve bilim ve siyasette daha sorumlu bir duruşa sahip olmak için bir zorunluluktur (Bourdieu & Wacquant, 2003, 195). Bourdieu’ya göre ihtiyacımız olan, gündelik bilgimizi yeniden üretecek araştırmalar değildir; tam aksine bizi ilerletecek olan, ortak fikre dayalı söylemimizi terk ederek araştırmaya ve “söylenmeyi” söyleme, “görülmeyi” gösterme eğiliminde olan düşünümsel bir bilim yapmaktır. Nitekim “Bourdieu’nun sosyolojisi, toplumsal aktörlerin bilincinde olmadığı, ama onlar üzerinde etkisi olan neden-sonuç ilişkilerini gün ışığına çıkaran bir ifşa sosyolojisidir” (Jourdain & Naulin, 2020, 21).

“Gündelik kabulleri bilimsel tanımlara dönüştürerek sağduyusal ve gündelik söylemin inşalarını basitçe doğrulayan araştırmalar, özellikle bilimsel disiplinin daha yüzeysel kurallarına kesin olarak uyduklarında, her zaman bilimsel topluluk ve onların izleyicileri tarafından onaylanma şansına sahiplerdir; halbuki yanlış-apaçıklıktan ve -bilimsel sağduyu (sense commun savant) dâhil-sağduyusal inşaların görünüşteki tarafsızlığından kopan bir araştırma, her zaman keyfi bir dayatmanın veya ideolojik ön yargıların sonucu olarak görünme ve bilinçli olarak bu önyargıları doğrulayacak veriler üretmekle suçlanma tehlikesi altındadır” (Bourdieu, 2007, 39).

Toplumsal dünyamız yoğun olarak doksalar ile çevrilidir, sosyoloğun görevi bu nedenle oldukça zor bir hal almaktadır. “Sosyolojinin vazifesi hem bilimsel varlığı hem de ortaya koyacağı analizler üzerinden, diğer bilimlere tarihi kökenlerini hatırlatmak ve yanlışlanabilir oldukları kadar geçici doğruluklarının da kıstasının bu olduğunu açığa çıkarmaktır” (Bourdieu, [1993] 2014, 13). “‘Doksa’ bir taraftan sorgulanmayan, doğallaşmış, üzerine düşünülmeyen, inanç haline gelmiş fikirlerin dünyası, öte taraftan toplumsal dünyanın bu sabitleşmiş fikirlerle tecrübe edilmesidir” (Bourdieu’dan akt. Mücen, 2007, 426). Bu bağlamda Bourdieu için “bilimsel yüzleşme, var olan bilimsel tutum üzerine geliştirilen yapıcı bir eleştiridir. Günümüzde bu eleştiriler daha çok göreceliği ön plana çıkarıp bilimsel düşünceyi yıkmaya yönelikken; Bourdieu bu eleştiriye bilimin temellerini sağlamlaştırmak, bilimsel çalışmaların sınırlarını görüp bunları aşmak için geliştirir” (Mücen, 2007, 433). Bilim dışı etkilere son derece açık hale gelmiş bilimsel etkinlik, tüm baskılara karşı kendini savunmalıdır. Bourdieu için sosyoloji budur. Bourdieu, pozitivistin bilim idealleşmesine karşı pozitivist olmayan ekollerin sosyolojik nesneleştirme, fenomen kılma yönündeki çabalarına bilimsel olanı mümkün kılma şartıyla katılmaktadır. Bilimin kendi araçlarını kullanarak kendi üzerine düşünmesini sağlama misyonunu sosyoloğun keyfiliğine bırakmayan, aksine bunun bilim yapmak için bir zorunluluk ve hatta kesin kurallardan yoksun, kişisel çıkarılara doğru manipüle edilmeye açık bir

bilim olan sosyoloji için daha da büyük bir zorunluluk olduğunu belirten Bourdieu için “bilimin formüle ettiği her önerme onu üreten özneye uygulanabilir ve uygulanmalıdır” (Bourdieu’dan akt. Wacquant, 2007, 69). Nitekim “Bourdieu, tanımladığı alan içinde, alanın yapısına bağlı gelişen ‘sermaye’ yaklaşımını akademik etkinliğe uyarlar ve ‘bilimsel sermaye’ kavramını geliştirir. Bilimsel sermaye, akademisyenin yaptığı çalışmaların, akademik yayınların belli bir farkındalık yaratması üzerinden edindiği bir sermaye biçimidir” (Etil & Demir, 2014, 335-336).

Bununla birlikte bir sosyoloğun toplumsal çözümlemede yanılığa düşmesine yol açabilecek üç yanlılık ihtimalinden bahseder Bourdieu. İlk faktör araştırmacının *kişisel kimliği*dir, cinsiyeti, sınıfı, milliyeti, etnik yapısı vb., bu faktör diğerlerinin arasında en açık ve net olanıdır. Araştırmacının *akademik alan içindeki yeri*, toplumsal uzaydan büyük ölçüde ayrı, ikinci faktördür. Bu faktör, araştırmacının devraldığı kavramlar, yöntemler ve sorunsalları eleştirel olarak açıklamak kadar, disiplinler ve kurumsal bağlılıklarla uygulanan sansürler karşısında da dikkatli olmayı gerektirir (Bourdieu & Wacquant, 2003, 36-37). Nitekim “entelektüellerin, toplumsal dünya açılımlarını geliştirirken, kendilerini yeterince analiz edebilmek ve eleştirebilmek için, konumları ve güdülerini hakkında oldukça açık bir düşünceye sahip olmaları önemlidir. Bu, hem kamusal müdahalelerin hem de iyi bir sosyal bilimin gerekli temelidir” (Calhoun, 2007, 115). Wacquant’a göre bu faktörlerin üçüncüsü ise “toplumu araştırmak için sosyoloğun, zorunlu olarak, toplumsal dünyayı (toplumsal failerde olduğu gibi), gerçek zaman ve mekânda başarılabilir pratik bir ödevler açısından ziyade, yorum gerektiren çözülmesi gereken bir bulmaca olarak (yanlış)-yorumlamasına yol açan salt düşünsel ve skolastik bir tavrı benimsemesidir” (Wacquant, 2007, 69).

Bourdieu’nun aşmaya çalıştığı ikiliklerden biri teori ile pratik ayrılığıdır. Ona göre bu ikisi, karşılıklı olarak birbiriyle ilişki içindedir ve birbirinden ayrılamaz. Oysa “teori pratiğe sabit bir kurallar setine göre yön vermek yerine, bilgi ve eylem birbirini sürekli olarak biçimlendirir” (Calhoun, 2007, 93). Bourdieu’nun teori ve pratik karşıtlığını birleştirmeye çalıştığı bu ilke, düşünümSELLİĞİN uygulanabilirliğine hizmet eden en önemli dikotomi aşımından biridir.

Her birimizin belirli bir aidiyet duygusuna koşut olarak sosyalizasyon sürecinde içselleştirdiğimiz doksalar hiçbir zaman sorgulanmaz, hatta bunların eleştiriye açık olabileceği fikri akıllara dahi gelmez. “Sosyal dünyaya aşına olmak demek, bu dünyanın kendiliğinden bilgisine sahip olmak demektir –tıpkı gündelik hayata dair, farkında olmadan içselleştirdiğimiz bilgilere ‘sahip oluşumuz’ gibi” (Karakayalı, 2007, 230). Ancak toplumsal gerçekliğin hem nesnesi hem öznesi olan sosyal bilimcinin, araştırma yaptığı konu üzerinde çalışırken ve sosyal bilimsel bakış açısı çerçevesini oluştururken sahip olduğu doksalardan kurtulması bilimsel düşünümSELLİK ilkesine gönderme yapmaktadır. Nitekim düşünümSELLİK, “bireysel olandaki toplumsalı, mahremi altında gizlenen gayri şahsiyi, özelin en derinine gömülmüş evrenseli keşfettirerek bizi böylesi yanılışmalardan kurtaran şeydir” (Wacquant, 2003, 40).

“Gündelik hayata katılımlarımız, Bourdieu’ya göre, bize birçok pratik bilgi sağlar, ancak bu katılım bizim ve diğer insanların yaptıkları şeylerin çoğunu yanlış-tanınamamızı gerektirir. Yanlış-tanıma basitçe bir hata değildir; gerçekte pratik katılım tarzında her tanıma yanlış-tanımadır. Bunun nedeni kesinlikle, nesnel olamamamız ve kendi ilişkilerimiz dışına çıkamamamız, muhtemel bütün açılardan bakamamamızdır” (Calhoun, 2007, 100).

Bourdieu’ya göre bilimsel özerklik, bilimlerin kendi araştırma nesnelelerini ve sorularını üretebildikleri durumda gerçekleşir. Sosyal bilimlerde kendini nesneleştirme çabası, asıl olarak mutlak bilgiyi elde etmekten ziyade, bir tür epistemolojik ihtiyat yaratmayı hedeflemektedir (Bourdieu, 2004, 89). Bununla birlikte sosyal bilimler, doğası gereği bilimsel özerkliğini oluştururken diğer bilimlere kıyasla çok daha zor bir mücadele verir. Toplumsal yaşamda ortak kaniya varılan sağduyu bilgileri, içinde bulunduğu toplumun koşullarını sorgulamadan kabul eden bir gerçeklik inşa ettiği için bilimselliğe tehdit yaratabilir. “Sosyolojiden esas olarak beklenen ortak algılarda üretilen sorulara hali hazırda verilmiş yanıtların bilimsel dille kutsallaştırılmasından ibarettir. (...) Eleştireliliğini yitirmiş bilimsel bilgi ancak diğer toplumsal alanlardaki mücadelelerin sermayesi olur.” (Mücen, 2014, 351). Bilimsel özerkliğin oluşturulmasında bilimsel bilgi üretimi, verilen mücadelenin hem dışında duran

hem de bilgi üretimini şekillendiren bir durumdur. Var olan bu iç içelik kimi zaman göz ardı edilebilir. “Bourdieu sosyolojisinin yaygın kullanımına baktığımızda, nesne inşası vurgusunun göz ardı edilip, Bourdieu’nun bazı kavramlarının konuya uygunluğuna göre seçilerek belli bir vakaya uygulandığını görebiliriz” (Mücen, 2014, 353). Aslında, Bourdieu’nun eleştirel sosyolojisinde kullanılan kavramlar, var olan gerçekliği yansıtmak için değil, bilimsel nesneyi üretmek için kullanılır. Böylece Bourdieu’nun sosyolojisindeki en önemli nokta, nesne inşası olarak karşımıza çıkar.

“*Sosyolojinin sosyolojisi* olarak düşünömsellik, bilimsel alanın kendisinin araştırma nesnesine dönüştürülmesi ve bu alanın yapısından kaynaklanan ve bilimsel araştırma sürecine *hata kaynağı* olarak geçmesi muhtemel çarpıtmaları önlemeye yöneliktir” (Şen, 2014, 387). “Sosyologların kategorilerini kurmalarını mümkün kılan nesnelleştirme süreci kolaylıkla bu gündelik kavramların tuzağına düşebilir” (Karakayalı, 2007, 231). Bu yanlış-tanımadan kaçınmak için düşünömsel bir yolla araştırma yapmak gerekir. Bu bağlamda düşünömsellik, “bir bütün olarak entelektüel veya akademik alanın organizasyonunun bu alan içinde üretilen bilgiyi nasıl etkilediğini görme fırsatı sağlar (...) bilimin negatif eleştirisini değil aksine geliştirilmesini amaçlar” (Calhoun, 2007, 115-116). Etil ve Demir’e (2014, 347) göre, bilim insanının araştırmanın tüm safhalarında yürüteceği refleksif müdahaleleri, nesnenin bilimsel inşasını da bilimsel kılmaktadır. Nitekim düşünömsel sosyolojinin temelinde bu argüman yer almaktadır.

Mücen’e göre (2007, 422) Bourdieu’nun önerdiği bu düşünömsel yaklaşım “sosyoloğun olanlarla olduğu gibi yüzleşmesidir. Bu yüzleşme kişisel ve zihinsel değil, bilimsel araçları kullanarak gerçekleştirilebilecek bilimsel bir yüzleşmedir”. Düşünömselliğe göre yalnızca öznel aidiyetlerden sıyrılarak, nesnel yapının öznel fail tarafından incelemeye tabi tutulması gerekir. Bu noktada hem eyleyen hem araştıran yönüyle toplumsal fail olan sosyolog düşünömsel bir epistemolojik duruş geliştirmelidir. “Sosyoloğun görevi bilimsel dünyada olanları, olabildiğince, olduğu gibi anlatmaktır (...) bunu yapabildiğinde sosyolog, toplu inkârın büyüğü çemberini kırar” (Bourdieu’dan akt. Mücen, 2007, 422). Sosyolojinin bilimselliğini sorgulamak için sık sık ileri sürülen bazı uyuşmazlıkların temelinde birtakım sosyolojik aşırılıklar bulunmaktadır. Gerçekten de özerk, birikimli ve bilim mesleğine layık olabilmek için sosyoloji aynı zamanda ve her şeyden önce düşünömsel olmalıdır. Nitekim Bourdieu’ya göre (2018, 73) bilimsel alan da dahil olmak üzere alanlar ne denli özerk ise, ona yönelik eleştiriler de o denli bilimsel olacaktır, böylece bilimsel alan sosyal müdahaleleri bertaraf etmede o denli güçlü olacaktır. Sosyoloji, kendisini de nesne edinmeli ve bunun için sahip olduğu bütün bilgi araçlarını kullanmalıdır. Bourdieu’ya göre sosyoloji, özerk ve birikimli bir bilim olarak, tecrübe yoluyla gözlemlenmiş olgular yığınına açıklayabilen tutarlı modeller ve bu modellerde örgütlenen varsayım sistemleri inşa etmeye çalışmaktadır. “Sosyoloğun, tarihçiden ve etnologdan farklı olarak, kendi toplumsal dünyasını nesne edindiği, nesnesine hem dahil hem de müdahil olduğu doğrudur” (Bourdieu, [1993] 2014, 10). Wacquant’a göre (2003, 39), Bourdieu’nun düşünömsel geri dönüşün gerekliliği konusundaki saplantıya varan ısrarı, bir tür epistemolojik onur duygusunun ifadesi değil, bilimsel nesnelere farklı biçimlerde inşa etmeye götüren bir ilkedir. Bu bağlamda, “bireysel olandaki toplumsalı, mahremin altında gizlenen gayri-şahsiyi, özeline en derinine gömülmüş evrenseli keşfettirerek bizi yanılısamalardan kurtaran” Bourdieucu düşünömsellik nosyonu sosyal bilimlerin günümüzde krizlerini postmodernizmin düştüğü yanılısamlara düşmeden, eleştirel ancak inşacı bir eleştiri ile aşmaya çalışmaktadır (Wacquant, 2003, 40).

Sonuç

Sosyoloji, toplumsal bir olgu olarak işleyen günlük hayattaki sabit fikirlerin normalleştirici etkilerini yok etmeye çalışır. Pozitivist gelenek gibi metodolojik bireyci gelenekler de farklı yöntemlerle de olsa bu nesnel gerçekliği aramaktadırlar. Bu arayışa paralel olarak Bourdieu için sosyolojinin temel durumlarından birisi ise, sahip olunan sosyolojik bakışın nesneleştirilmesidir. Aslında bu, sosyolojinin sosyolojisi olarak karşımıza çıkmakla birlikte, sosyolojik bakış açısında benimsenmesi gereken bir koşuldur. Bu şekilde benimsenmesi, sosyal bilim açısından önem taşır. Düşünömsel sosyoloji, tarihsel çizgi düşünöldüğünde pozitivist ve anlamacı paradigmalardan bu yana, sosyolojinin ve sosyal bilimlerin bilim olma sorununu daha farklı ele alıp çözümlenmiştir. Araştırmacının yani düşünömsel eyleyenin kendini de nesne olarak görmesi, yani kendini nesneleştirilmesi, sahip olduğu bilimsel

sermaye ile kendi habitusunu göz önünde tutup, bilimin araçlarını kendisine yansıtarak içinde bulunduğu alanı de araştırmaya dahil etmesi düşünümelliğin gerekliliğidir. Pierre Bourdieu'nun kavramlarıyla birlikte kendini tamamlayan düşünümsel sosyoloji, toplumsal gerçekliği bilimsel olarak ele alırken toplumda yerleşen sağduyuya dayalı fikirleri kabul etmede önleyici nitelik taşımaktadır.

Kısacası, sosyal bilimcilerin dikkat etmesi gereken önemli noktalardan birisi bilimselmiş gibi görünen söylemlerin, sağduyuya dayalı doksalardan oluşmuş olabileceği ihtimalidir. Bilimsel üretim sırasında nesneleşen öznenin konumu da nesneleşmelidir. Bir başka deyişle, araştırmacı olan özne, incelediği konuyu nasıl nesneleştirmek zorunda kalıyor ise aynı biçimde kendi değer referanslarını da nesneleştirmek zorundadır. Bilimselliğe ve bilime olan vurgu, Bourdieu'nun savunduğu düşünümsel bir sosyolojinin ayırt edici özelliklerindedir. Düşünümellik, zaman zaman bilimselliği sorgulanan sosyolojiyi savunacak belki de tek araçtır.

Nitekim araştırmacılar açısından; teoriye olduğu kadar, takip ettiği düşünümellik ilkesi doğrultusunda "düşünümsel bir eyleyen" olarak da tanımlayabileceğimiz Pierre Bourdieu'nun çağdaş sosyoloji disiplini içerisindeki özgün ve ayrı konumunun farkında olmak, kendisini doğru anlamak ve geliştirmiş olduğu açılımlardan sonuna kadar yararlanmak bu disiplin içerisinde çalışan tüm araştırmacılar için ufuk açıcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Bourdieu, Pierre (2004). *Science of Science and Reflexivity*. (çev, Richard Nice), Cambridge: The University of Chicago Press.
- Bourdieu, Pierre. & Wacquant, Loïc. J. D. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, Pierre ([1978] 2014). Simgesel Sermaye ve Toplumsal Sınıflar. (çev, Nazlı Ökten), (içinde) *Cogito*, (ed. Çeğin, G., Emrah Göker, Ökten, N.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, Pierre ([1993] 2014). *Sosyolojiye Övgü*. (çev, Elyesa Koltak), (içinde) *Cogito*, (ed. Çeğin, G., Emrah Göker, Ökten, N.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, Pierre (2007). Vive La Crise!, Sosyal Bilimde Heterodoksi İçin. (içinde) *Ocak ve Zanaat*, (ed. Çeğin, G., Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, Pierre (2018). *Bilimin Toplumsal Kullanımları, Bilimsel Alanın Klinik Bir Sosyolojisi İçin* (çev, Levent Ünsaldı), Heretik Yayınları. Ankara.
- Calhoun, Craig (2007). Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları. (içinde) *Ocak ve Zanaat*, (ed. Çeğin, G., Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Etil, Hüseyin & Demir, Metin (2014). *Pierre Bourdieu'nun Bilim Sosyolojisine Katkısı, "Alan Teorisi", "Habitus" Cini ve Refleksivite Talebi*. (içinde) *Cogito*, (ed. Çeğin, G., Emrah Göker, Ökten, N.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Güzel, Ebru (2016). Dijital Kültür ve Çevrimiçi Sosyal Ağlarda Rekabetin Aktörü, "Dijital Habitus". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(1) S.82-103.
- Jourdain, Anne & Naulin, Sidone (2020). *Pierre Bourdieu'nun Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. (çev. Öykü Elitez), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karakayalı, Nedim (2007). Bourdieu, Adorno ve Sosyolojik Düşüncenin Sınırları. (içinde) *Ocak ve Zanaat*, (ed. Çeğin, G., Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Maton, Karl (2003). Reflexivity, Relationism, & Research, Pierre Bourdieu and The Epistemic Conditions of Social Scientific Knowledge. *Space and Culture*, 6(1) S.52-65.
- Mücen, Barış (2007). Sabitfikirlerle Yüzleşen Bilimsel Tutum. (içinde) *Ocak ve Zanaat*, (ed. Çeğin, G., Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mücen, Barış (2014). Bourdieu'yü Kullanmak, Bilimsel Nesnenin İnşası. (içinde) *Cogito*, (ed. Çeğin, G., Emrah Göker, Ökten, N.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şen, Sebahattin (2014). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Düşünümellik. (içinde) *Cogito*, (ed. Çeğin, G., Emrah Göker, Ökten, N.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Wacquant, Loïc. J. D. (2007). Pierre Bourdieu, Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi. (içinde) *Ocak ve Zanaat*, (ed. Çeğin, G., Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan), İstanbul: İletişim Yayınları.